

Janko Mlakar :

Po zaznamenovanih potih

(Dalje.)

Navzgor je šlo počasneje, a zato tudi varneje. Ko pa sem se oprijel žice, sem si slovesno obljubil, da bom vse žice in kline vestno izkopal. Mož beseda sem tem laže ostal, ker sem prišel kmalu na kopno. Na Patroľfernerju sem se ozrl proti žlebu, ki se je nad njim moja vožnja končala. Res, bližnjica bi bila precejšnja: kar naenkrat bi bil tam skozi na ledeniku...

Ogledovati se pa nisem smel preveč, kajti s Parseierspitze je vsak hip priletelo kaj trdega. Ko sem se debelemu kamnu, ki je bil skoraj že skala, s težavo izognil, sem jo pocedil v diru čez ledenik in se na drugi strani povzpel na Parseierjoch, ki je zarezan med Parseierspitze in Mittelrücken (2577 m). Tu sem si za prvo potrebo privoščil zasluženega počitka. Iz snega sem si skuhal vodo, iz vode pa čaj. Medtem ko se je kuhala pijača, sem si krpal kožo. Nato sem pa srebal čaj in se sam s seboj zadovoljen oziral na žleb, skozi katerega bi se bil lahko pripeljal na ledenik. Ponesrečeni planinci sicer uživajo po smrti veliko slave in časti; toda jaz sem skromen človek in se češčenju rad izognem...

S sedla sem krenil na levo po strmem pobočju proti škrbini Wegscharte (2585 m). Steza je bila sicer precej zametena, vendar pa dobro vidna. Nad menoj se je zatikal v oblake dolg, jako razoran greben, ki loči kotlini Oberpatrol in Unterpatrol od teras, na katerih leže lepa Seewiška jezera. V ta greben je zarezana Wegscharte. Tam, kjer ustavijo stezo navpične stene, krene nadelana pot v jako strm žleb. Ker je bil popolnoma kopen, sem s pomočjo klinov in žice naglo priplezal na škrbino. Prečkal sem še nekaj položnih snežišč, in že sem stal na bregu Zgornjega Seewiškega jezera (Seewissee).

Na bregovih planinskih jezer jaz jako rad počivam in sanjarim, pa le, kadar sije solnce in prijetno greje. Ako je pa nebo krog in krog zadelano, ne morem priti do pravega »nastroja«. Zato se nisem ustavil ne pri Zgornjem, ne pri Srednjem jezeru. Šele pri Spodnjem sem nekoliko postal in se razgledoval.

Lego ima krasno. Krog in krog ga obdaja venec najlepših vrhov Lechtalskih gora. Posebno lep je pogled na divji greben, nad katerim gospodujeta čokata Freispitze in vitka Saxerspitze. Nekoliko nad jezerom stoji prostorna, a malo obiskovana Memmingerhütte (2242 m). V prostorni obednici je sedel samo en turist.

Ko sem naročil obilnatno grahovko, me je oskrbnica vprašala, od kod sem prišel in kje sem se pobil. Povedal sem ji odkritosrčno celo povest.

»No, vidite,« se je obrnila k turistu, »in Vi hočete s tole izprehodno palico na ‚Spiehlerweg‘. Najpametneje storite, če greste kar naravnost nazaj v Lechtal. Kaj hočete tu okrog kolovratiti brez nahrbtnika in močne palice, ko je še toliko starega snega in je padlo precej novega.«

Turist pa menda ni razumel, zakaj bi bil nahrbtnik za sneg potreben, in ni hotel »najpametneje storiti«, marveč je rekel, da bo poskusil s Freispitze. Na to je oskrbnica samo z rameni skomignila, očitno mnenje, da norcem ne moreš pomagati.

Ker ne ljubim posedanja po kočah, sem se kmalu poslovil od prijazne oskrbnice, ki mi je dala pismo na očeta, oskrbnika v Kemptnerhütte, in od turista, ki ni hotel »najpametneje storiti«.

V vznožju Seekogela (2411 m) sem prišel kmalu na lepo planino Obere Leg. Niso še utihnili zvonci živine, ko se je že oglasilo zvočenje z Untere Leg. Steza vodi nekaj časa ob potoku Seebach, ki hiti v večjih in manjših slapovih v dolino; nato se nekoliko oddalji in pride zopet na njegov breg šele tam, kjer se zavije doli v Parsseiertal. Tu leži planina Albige Alm (1449 m).

Ker se je medtem lepo zjasnilo in je jelo solnce sijati, sem se položil tja v travo k počitku. Jaz ljubim take počitke na turah. Morda je to slabost, ki bi se ji alpinist-sportnik prizanesljivo nasmehnil, toda slabost, ki nikomur ne škoduje, k večjemu tistemu, ki jo ima. Jaz sem bil namreč večkrat že zaradi te slabosti moker, ko sem tako dolgo počival in se na solncu grel, dokler me ni dež pognal v beg. Tam na Albige Alm pod Saxerspitze sem pa prišel zaradi počivanja ob salamo.

Ko sem tako lepo počival, sem si mislil, da bi ne bilo napačno, če bi kaj malega prigniznil. V Piansu sem kupil kos salame. Hotel sem jo pokusiti. Ostalo pa je le pri hotenju. Na ploščato skalo sem razložil vse potrebno za opulentno malico: salamo, kruh, nož in zobotrebec. Da bi založaje laže zalival, grem k bližnjemu potoku po vodo. Kar naenkrat sem dobil občutek, da nisem sam. Ozrem se okrog, in res, nisem se motil: pred skalo je stal srednje velik pes. Preden sem ga mogel odgnati, je že prostovoljno zbežal, seveda s salamo v gobcu. Jaz sem sicer klical za njim, da salama ni dobra brez kruha, pa se mrcina ni prav nič zmenil za mojo opozoritev. Pozneje sem ga

srečal na Seela Alm. Ležal je v senci, molel jezik iz gobca in grdo gledal; salama je bila najbrže zelo poprasta.

Skozi Parseiertal pridem do Eckhöfe. Tu se odpirajo doline na vse štiri strani sveta. Na vzhodu sem videl visoko gori v Röttal noter do Leiterspitze (2357 m) na zahodu je vhod v Alperschöntal, jaz sem prišel od juga sem skozi Parseiertal in sem se napotil dalje proti severu skozi Madautal.

Svet je tu prav lepo porasel. Zelene planine se vsak čas menjavajo s temnimi gozdi. Ozka steza se polagoma razširi v kolovoz in se vije visoko nad bobnečim potokom Alperschönbach navzdol. Nekaj pred koncem doline me je došel »turist«, ki je slednjič le ubogal oskrbnico in »storil najpametneje«. Podal sem se ž njim v živahen pogovor, pa bi bil tudi jaz »najpametneje storil«, če bi se ne bil. Med pogovorom sem namreč izgrešil bližnjico, ki vodi iz Madautal v Lechtal. Namesto da bi bil prišel v dolino pri Oberbachu, od koder je samo 4 km v Elbigenalp, sem zašel v Stockach, kar me je stalo pol ure hoje po trdi cesti. Sicer pa tista pot v večernem hladu po lepi »Leški dolini« ni bila tako napačna.

Lechtal je dolga 20 ur. Začne se na Tirolskem, tam, kjer Lech izvira, konča se pa na Bavarskem pri mestu Füssen, kjer se lepo umiri. V gornjem in srednjem teku zelo hudo razgraja, tako da je na nekaterih mestih njena struga kar na kilometre široka. Kjer se pa vsaj nekoliko dostojno obnaša, leže na njenih bregovih lepe vasi, ki se večinoma pečajo z živino in s tujci. Skoraj vsak večji kraj je »svetovnoznano« letovišče. V zemljepisnem oziru je dolina Lechtal zato znamenita, ker loči Lechtalske Alpe od Algäuskih.

(Dalje prih.)

Dr. Branimir Gušić — Zagreb.

Dinarske Planine

Naša domovina još je u turističko-alpinskom pogledu zemlja novosti i otkrivenja. Istina, njena alpska prirodna oblast, Slovenija, danas je uglavnom već kraj posvećen turizmu, pa i visoka alpinistika svoje zadatke u Kraljestvu Zlatorogovu privodi kraju. A i čitava jugoslovenska rivijera, naročito čarobna Dalmacija, zemlja sunca i najdivnijeg mora, sve više upoznaje privrednu vrednost turizma. Pa ipak u Jugoslaviji još je uvijek sakriven čitav jedan planinski svijet, jedan kraj malo poznat i pod današnjim uslovima slabo posjećivan. On može modernom Evropljaninu da pruži velik mir veličajne prirode i da mu dočara senzaciju otkrivenja jedne netaknute djevičanske zemlje. Svakom je turisti, koji je makar jednom posjetio jugoslovensko primorje, ostala nezaboravna naročito slika onih planina, što se kao predstraža Dinarskog gorja uzdižu strmo nad obalom. To je ono bijelo stijenje, što se smiono izdiglo iz mora, da tako stvori razvedenu obalu; to su

one strme hridine, kojima podnožje oplakuje more, a glave im umivaju planinski snijeg i mrazna bura; to su one kamene bočine, što se kao vjekovni čuvari nagiblju nad tijesne stare kule primorskih gradova, da ova svoja čeda zaklone od svake nezgode, od hajduka iz planine i gusara s mora. S proljeća i dugo u ljeto ove planine nose na svojim vrhovima sniježni vijenac, što svojom kristalnom bjelinom tako odskače od tamnomodroga neba i još tamnijega mora. Ljeti se one u plavičastom uzduhu pričinjaju dalekim, a u punom ljetnom žaru trepte kao nestvarna fata morgana. Za čiste bure, kad se mlaz najčišćeg gorskog uzduha kao živ vrutak slijeva s visova prema moru, ove planine bliješte i njihovim se bokovima razlijeva zlato južnoga sunca; nasuprot u jugovini, u mrkom šiloku, strašne su i prijete svojim surim hridinama. No gledajući primorski niz Dinarski ovako s mora, on predstavlja tek neku pozadinu. To su tek kulise jednog pejzaža, čarobne kulise, udešene vještom rukom nekog vanrednog režisera, ali čak i onda, kad se uspinju tako strahotno kao Biokova nad Makarskom, i onda ostaju tek sporedan elemenat. Istom kad čovjek ostavi udobna primorska mjesta, pa kad korak, raznježen šetnjama po toploj pržini, upravi planinskim krševima, pa kad uđe u ovo bijelo stijenje, pred njim se otvori nov svijet — svijet Dinarskih Planina, našeg Dinarskog karsta. Karst, taj kompleks geofizikalnih pojava toliko paradoksalnih na prvi pogled, ne privlači samo geografa-naučenjaka. Bezbrojem naglih i čudnih promjena, svim svojim bizarnim pojavama, što ih ne možemo naći u pejzažu normalnog planinskog reljefa, karst može uistinu da iznenadi i u isti mah da zanese svakoga, tko s ljubavlju i otvorenim pogledom prolazi prirodom.

Dinarske su Planine onaj gorski sistem, što se kao organski nastavak srednjoevropskih Vapnenačkih Alpa povija u smjeru istočne jadranske obale i svojim vjenačnim nizovima ispunja sav sjeverozapadni dio Balkanskog Poluotoka. Svojim relativno visokim razvođem ove su planine vjekovima predstavljale golemu prepreku među primorjem i unutrašnjim oblastima Južnih Slovena. Kao eminentna građa Dinarida prevladavaju mladi vapnenci, između kojih se kreda gdjegdje prostire u nepreglednim kompleksima. Zbog mekoće i topivosti ove građe razvijaju se u terenu naročiti oblici zatvorenih depresija: polja, doline, dulibe, vrtače i ponikve, pa zatim kamene pustinje, gdje goli krečnjak bez kapi vode svojim glatkim pločama, ostrim srhovima, dubokim škrapama i urvinama, djeluju kao božje prokletstvo; a onda pećine i rijeke ponornice, pa periodska jezera, i još obilje tih neriješenih hidrografskih karsnih pojava. Ovako gole i strahotne Dinarske su Planine na svojim primorskim vijencima, gdje na suhoj kredi oštro južno sunce sprlji i posljednju travku. U unutrašnjosti pa svagdje, gdje se javlja tvrđa građa, škriljci i lapori, vegetacija je jača, javlja se živa voda, a silne stoljetne prašume na-

daleko prekrivaju planinsko pobočje. Gdje gdje je granica između karsta i škriljevca tako nagla, da čovjek ostaje osupnut naglom promjenom reljefa, flore i svega onog, što označava jedan pejzaž.

Dinaride nisu visoko gorje. Njihovi najviši masivi, Durmitor i Prokletije, kulminiraju tek nešto iznad 2500 metara. No zbog svoje vapnenačke građe one su kudikamo razvedinijih i zanimljivih oblika od Alpa iste visine. Dinarsko gorje postepeno se izdiže od sjevera prema jugu. Tu kulminira u silnom tektonskom čvoru, u Sjeverno-albanskim Alpama, gdje se dinarska direktrisa povija u meridionalni smjer.

Već u najsjevernijem dijelu pojedini jači masivi, Snježnik, Rišnjak i Kapela, nose glavne značajke dinarskog reljefa. Odlična orijentaciona točka vrh Velikoga Snježnika (1793 m), pa njegova susjeda nad morem Učka (1398 m), te visoka karsna površ Čičarija, ma da su danas odrezani političkom granicom, u malom nam donose one ljepote, što ćemo ih dalje na jugu sresti u sve većim razmjerama. Već s Učke, iz njenih svijetlih gajeva, u kojima cvate rijedak crveni božur, zadivljuje nas pogled na Kvarnerski Zaton. Ali što da se kaže, kad čovjek jednoga ljetnog jutra s Velebitskih kosa, tamo negdje s Gornjeg Zavižana (1638 m) ili s Alančića (1612 m) ugleda divno, divno modro more i svjetle ružičaste otoke, što plove u moru, nagi i svježiji kao mala djeca, — ili kad se čovjek direktno s mora uspne na tisuću metara visoku silnu stijenu Biokove, gotovo vertikalnu; — ili kad mu se s egzotičnog Orjena (1895 m) otvori beskrajna pučina, ili kad od grobnice Vladike Njegoša s vrha Lovćena (1753 m) zagleda ljepotu Boke Kotorske, da više nikad ne zaboravi. Pa dok tu, na Lovćenu, s jedne strane pogled ne može da se otme tamnom modrilu Jadrana, dotle s druge strane već osjeća toplotu pastelne mekane plave svile Skadarskog Jezera. No uživanje u tom kraju može da pređe granicu običnog doživljaja. Kad čovjek jednom upozna i zavoli Dinarske Planine, sve brže otkriva u njima nove tajne in neslućene radosti. Eto u februaru, dok se miri Dubrovačkoga grada okite prvim bokorom rascvjetalih bajama, a pod čempresima Sv. Mihajla zamirišu prve ljubičice, — za dva, tri sata vožnje autom kroz zelene Konavle, kroz sunce i proljeće, ulazi se u Alpe, u prave Alpe, gdje divan snijeg prekriva bokove Orjena. Odlično je skijanje ovdje na Orjenu, u južnom suncu, na dogleđ moru! Da, — uistinu, ova sretna kombinacija Jadrana, najplavetnijeg mora, i primorskih krečnjačkih planina od najbjelijega kamena može da zadovolji i istančan ukus modernog turiste.

Alpinistički pružaju Dinaride obilje lijepih i zahvalnih problema. Čitav sistem obiluje bizarnim skupinama, ogoljelim vrhuncima i kukovima, stijenama, ispresijecanim tamnim kuloarima i zelenim travnim pasovima. Već u Kapeli, iz prostranih se šuma bjelasaju skupine Bijelih i Samarskih Stijena. Lička Plješivica pruža ugodnih planinskih

šetnja, naročito ako se ovi kraći izleti kombinuju s boravkom na Plitvičkim Jezerima. Na njenom podnožju je Velebit, ta duga vjenačna planina nad morem, sama po sebi zaslužuje pažnju jednako svojim vrhovima (Mali Rajinac 1699 m, Šatorina 1624, Visočica 1619 m), kao i neobičnim skupinama Rožanskih i Hajdučkih Kukova te Dabara, pa dubokim dulibama i prašumama, i otvorenim širokim pogledima na more s prostranih travnjaka Svetog Brda (1753 m), a da i ne spominjemo Paklenicu, kratku ali impozantnu klisuru, što sav Velebit presijeca od vrhova do podnožja — do samog mora. A dok se u unutrašnjosti, dalje na istok od Plješivice, prostiru golemi predjeli pravih prašuma, to se od Dinare Planine, što je čitavom sistemu dala ime, javlja glavna karakteristika kraja: to su visoke površi, naglo izdignute od mora, a blago svedene prema Panonskomu basenu, u kojem su s jedne strane usječene duboke riječne klisure, a s druge strane n Daleko istaknuti pojedini osamljeni gorski masivi i vrhovi. Te su visoke, prostrane ravni toliko razvijene u južnom dijelu Dinarida, da čitavom kraju daju dominantnu notu. Građene većinom od krečnjaka, nose na sebi sve odlike karsta. Bezvodne, koji put daleke nepregledne pustinje sivog i bijelog vapnenca, sa svim vrstama sitnih zatvorenih karsnih depresija, mogu da zadaju teških orijentacionih zadaća i čovjeku, veoma vještu karstu. Drugdje su opet ove daleke ravni prekrivene bujnim travnicima. S proljeća doskora uvene sočna trava pod uticajem jakoga ljetnog sunca, pa su tada ove visoke površi pretvorene u prave stepe. Još kad preotmu maha modri badljevi i oštri čkalj, kovilje i drugo stepno cvijeće, a u zraku zamiriše vrijesak i majčina dušica, čovjeka opije stepni uzduh, i čitavo biće prožme čežnja za nomadskom slobodom, za pokretom. Takove su planine, osim drugih, Čvrstica, Romanija, Bjelašnica, Treskavica i Lelija. Sve su to površi, ispresijecane i odijeljene jedna od druge dubokim riječnim klisurama. Već Kupa i Korana, najsjevernije dinarske rijeke, djelomice teku koritima strmo usječenim u vapnenačke slojeve. Poznato je Vrelo Zrmanje, gdje duboko podno željezničke pruge za Split, kao u kakovom ogromnom lijevku, izbija jako voklijsko vrelo, te do mora Zrmanja, divlje i plahovito velebitsko čedo, ne ostavlja svoje nepriступačno korito. Neretva se svojom klisurom probija iz zelenoga Borča, između Čvrstice i Prenja i čini glavnu probojnicu okomito na dinarski smjer. Romantičnija od Neretve jest Rama, Neretvin pritok, duboko usječena u strane Ljubuške i Vrana. Ali ove rijeke i njihova korita u bizarnosti daleko presiže neznatna Drinina pritoka Sutjeska. Između Tovarnice i Treskavca s jedne strane, a Volujaka i Maglića s druge, probila je brza planinska bujica, hirovita i nestalna, svoj put u samim stijenama, na kojima je u osami porasao ponosni bjelobor. Nekad je ovuda tekao živ promet, važan je trgovački drum vezivao primorje s Balkanom, Dubrovnik s Fočom i ostalim unutrašnjim pri-

vrednim centrima. Danas prolaze tom neobično interesantnom klisurom samo čobani, kad iz prisojnih hercegovačkih krševa izgone svoja stada na ljetnu ispašu u planine. U najužem dijelu klisure, u Prosječenici, dobro se vidi, kako je stijena isječena, da bi karvani s tovarima mogli proći između vode i kamena. Strašna je Rugovska klisura, što od Peći vodi na Čakor, strašna je, jer nam s grozom napo-

Čafa Preslopit u Bijeliču (Prokletije)

Foto dr. E. Gušić

minje užasnu tragiku odstupanja srpske vojske godine 1916. Danas, nad ovom od prirode tako lijepom i radosnom Rugovom, vodi bijela, posve nova automobilska cesta s mermernim mostovima, vožnja je ovom cestom pravi užitak za turistu; za nas domaće Rugova ostaje crna i strahovita, kaošto je crn i strahovit bio usud, koji se ovdje vršio. A kad ova lijepa cesta povede putnika još dalje od Čakora kroz bogate šume Polimlja i gornjeg Potarja, kroz Andrijevicu i Kolašin, pa kad se iz šumske hladovine uleteti u Moraču, svako ostaje zaprepašten na-

glom promjenom, jer je Morača jedinstven kameni defile vertikalnih strana, na čijem dnu leži topao uzduh, zagrijan južnim primorskim suncem. No od sviju tih dinarskih klisura najsilnije su Piva i Tara, izvorišne pritoke rijeke Drine. To su pravi veličanstveni kanjoni, gdje se strme stijene ruše i do tisuću metara relativne razlike, a da od jednog ruba površi do drugog nema nego najviše dva kilometra zračne daljine. Mjestimice su ta silna korita posve neprohodna, nema staze što bi mogla da se probije njihovim dnom, gdje ove jake planinske bujice u kamenu krče svoj put. Takova je Piva niže utoka Mratinjske Rijeke, a i Taru ispod Tepaca može čovjek da zagleda tek s oštrog ruba visoke površi, pa da mu se zamagli, kad tisuću metara niza stijenu ugleda smagaradnu, čistu gorsku vodu s njenim pjenušavim virovima i kristalnim brzicama. U isti mah, ovi kanjoni čine tešku prepreku prometu; Durmitor, najljepša Dinarska planina, ograđen je tim klisurama kao kakovim nepremostivim bedemom, pa tko hoće ući u njegovo carstvo, treba da se namuči, da nekoliko puta svlada relativnu visinu i da po više puta sade i opet uzade na ove vrtoglave strmine. Nema kolnoga puta, što bi dosada svladao ove ohole planinske vrleti; ni Pivu ni Taru u donjem dijelu njihova toka ne traverzira nikakova cesta, sav se promet ovdje odvija pješice ili na konju. Konji, uzdržljivi, niski dinarski konjići, prava su blagodat za ove teško prohodne predjele. Isto beskonačno ustrpljenje, što je kao žig teškoga života silna priroda utisla čovjeku dinarskih predjela, ista strpljivost zreali se i u čudi dinarskoga konja, pametnog druga čovjekova. Po dok gdje kojim kršem u drugim prilikama ne bi prošlo ni dobar pješak, — ovo konjče može tuda da iznese tovar od sto i više kila. Ali je zato pravo veselje, kad prostranom površi i mekim cvjetnim pašnjacima poigraju mladi momci na dobrim konjima. Tad se utrkaju objest momačka i spretna snaga njihovih đogata, a planinom i dolovima prosiplje se životna radost jednog zdravog pokoljenja.

Ledenjački oblici terena obilno su razvijeni u južnom dijelu dinarske planinske sisteme, gdje poprečna visina vrhunaca prelazi 2300 metara. Od sviju terenskih oblika glacijalizacija u karstu svojim neobičnim i abnormalnim reljefom najviše privlači i naučenjaka geografa i planinca alpinistu. Riješavanju toga problema geograf posvećuje svoj život, a alpinist može da u prvorazrednim penjalačkim problemima u punoj mjeri zadovolji svom sportskom nagonu. Već u Prenju, nad borovim šumama uzdižu se kredne stijene Lupoglava, a u njih su oštro urezani duboki ledenjački cirkovi, na dnu kojih, na točilima i starim morenama leži firnski snijeg. Pa i lijepo je Boračko Jezero u Prenju ledenjačkog postanka. No dok u Alpama i drugim gorskim masivima stare građe susrećemo otvorena glacijalna korita i glečerska jezera s odvirom tekuće vode kao izvornom čelenkom brojnih potoka i rijeka, što dalje produžuju put široko otvorenim alpskim

dugodolinama. U dinarskom karstu i voda i snijeg erodiraju vertikalnim smjerom i namjesto otvorenih glečerskih dolina ovdje se stvaraju golemi zatvoreni amfiteatri, cirkovi s firnskim snijegom, potpuno udubljeni u stijenu. Tako doline, što ih je nekada modelirao led, za dugog su i ustrajnog procesa karstifikacije postale na dnu kao namreškane lijevkastim vrtačama i dubokim zatvorenim jamama, pa u tim naborima, u tami i kamenu, čuvaju ostatke firnskoga snijega. Ledenjačke forme daju u kršu najneprohodniji teren, pa to čini još veće teškoće u kraju, u komu je već i samo po sebi hodanje i snalaženje veoma otežano. Najizrazitiji su ovakovi ledenjački oblici razvijeni u Durmitoru, u Komovima i u Prokletijama, tim odličnim predstavnicima Dinarskog sistema.

U stijenama Studenaca u Volujaku

Foto dr. B. Gušić

Pod skupnim imenom Prokletije razumijevaju se danas najjužniji dinarski vijenci, gdje sada prolazi granica jugoslavensko-albanska, a silni njihovi masivi ispunjuju i svu sjevernu Albaniju. Na jugoslavenskoj je strani najviši masiv Đeravice (2656 m) sa svojim susjedima Maja Rops (2500 m), Bogičevica (2358 m), zatim Bjelić, Vezirova Brada (2220 m) sa susjednim Bregu Nastreš (2441 m), te Trojan (2183 m) i Popadija (2056 m). Iako je Đeravica tu najviša, njen masiv, građen od škriljevaca, djeluje više svojim blagim mekanim linijama, otvorenim velikim plohama te bujnom vegetacijom. To su uistinu prave prašume; više djeluje brojnom vegetacijom, nego li što imponira svojim vrhovima, jer su svi lako pristupni po njihovim trav-

nim stranama. Još uljepšuju Đeraviću čitav niz glečerskih jezerca, što obilno natapaju izvorni sliv Dečanske i Ločanske Bistrice. U Bjeliču su najviši vrhovi Maja Koladz (2530 m) i Maja Rosit (2522 m), ali je Bjelič građen od krede, te ljuti karst, razvijen ovdje u najjačim dimenzijama, čini Bjelič nepristupačnim i strašnim. Kad je riječ o Bjeliču i o bjeličskim prelazima, i domaći ljudi, vični kršu i vrleti, govore ozbiljnije, nego o ostalim svojim planinama. No za planinca još su interesantniji Vezirova Brada, Čokište i Bregu Nastreš množinom svojih vršića, točnije, svojih piramida i šiljaka, neobično razvedenih i fino, gotovo cizelovano formiranih. To je kraj, koji će uistinu danas sutra dosta problema da zada vještim alpinistima.

Laglje dohvatne današnjem turističkom prometu nego ove granične planine jesu gorski masivi u povirju rijeke Drine. Durmitor i njegovi sjeverni susjedi, Bioč, Maglić, Volujak, te Zelen-gora i Tovarnica lako su pristupačni od sviju strana; za planinara su ove planine pune čara i privlačnosti, svakako najzanimljivije u Dinarskom sklopu. Zelen-gora i Tovarnica, naročito njihovi rudinjski katuni Gornje i Donje Bare, pravi su prirodni parkovi. S otvorenih i zelenih pasišta daleki su pogledi na planinske vrhove, gdje u kamenu bliješte bijeli sniježni nameti. Istinit estetski dojam daje Maglić (2367 m) sa svojim skladnim vrhovima i ekspaniranim grebenima, kojim su se od domaćih uzverali samo najsmioniji lovci divokoza, a planinarsko uže još se dosada nije ovilo oko ovih igala i tornjića. Bujna se paša prostire od šumske granice visoko u stijene, gdje najviše strme lastve u kasno ljeto čuvaju raskoš izabranoga planinskog cvijeća. Vedar duh vlada na sunčanim bogatim katunima uglednih Hercegovaca. Takovo je raspoloženje i na Vratnicama, najljepšoj planini u Volujaku, dok dublje u stijenama Volujačkim susrećemo grandiozne prizore visokoga gorja, a sam glečerski cirk Tijolice pravi je alpski problem. U ovom pustom stijenju, u besputnom kršu Volujaka i Bioča, gdje se čovjek danima probija, a da ne vidi drugog zelenila osim klekovine, ni drugog živog bića osim orla ili divokoze, najednom se sađe kod neobično lijepog jezera. To je Trnovačko Jezero u Magliću, miljenče triju velikana planinskih — Volujaka, Maglića i Bioča. Sva se ova tri diva svojim amfiteatralnim stijenama ljubomorno nagiblju nad zelene vode ovog jezera, da ga zaštite u tišini i samotinji, duboko na podnožju svojem, na granici prašume.

Durmitor, najljepša dinarska planota, uzdiže se iz visoravni omeđene Pivom i Tarom. Od sviju strana, i sa sjevera od Polja Crkvičkoga, sa zapada iz Pivske Planine, i od istoka, s površi Drobnjačkih Jezera, Durmitor je lijep, zgodan i na dohvat. S Drobnjačkih Jezera, iz male varošice Žabljak, Durmitor pruža alpsku panoramu. Svi njegovi vrhunci i komovi odavle su pregledni, a do njih vodi lagan pristup mimo Crnoga Jezera, usred velikih crnogoričnih šuma. Glečerskim no

ujedno i skaršćenim dolinama Ališnice i Lokvica uspinjemo se nad granicu šume u sniježne cirkove Gornje Ališnice i Valovitoga Dola. Tu se već nad nama diže stijenje ohologa Bezimenog Vrha, Kamene Đevojke, pa impozantna istočna stijena najvišeg vrha u Durmitoru, Bobotova Kuka (2525 m), sve vrlo zanimljive penjačke partije. Nad Pivskom Planinom vlada drugi vrh u Durmitoru po visini, jedinstveni Prutaš. Stanovnici Pišća, naselja najbližeg Prutašu, ljubomorno čuvaju prestiž ovoga svog vrha pred ostalim Durmitorskim velikanima. Prutaš je njihov, oni ga vole, on živo privlači maštu prostoga čovjeka. A i s pravom; Prutaš je s ove strane sav kao išaran silnim vertikalnim prugama, jer je sva njegova istočna stijena građena od izmjeničnih slojeva mekanog i jedrog krečnjaka, ogoljenih i tektonskom snagom osovljenih naglavce. Još bizarniji od Prutaša jesu Šareni Pasovi, bijeli i zeleni pasovi, ispresavijeni čudnom ornamentikom tektonskog šarijaža. Najljepši su Šareni Pasovi iz Škrke. To je silna tektonska pukotina u srcu Durmitora, između Prutaša i Bobotova Kuka, široka oko jedan kilometar, u nadmorskoj visini od 1600 metara, što nosi na svom dnu dva jezera, dva čista gorska oka, a nad njom se nadvisuju tisuću metara visoke sure stijene glavnih Durmitorskih vrhova: sa jedne strane amorfnu stijenu Prutaševa s prignječnim nadvisnim kukovima iz bijele krede, s druge strane izjedena, teško pristupačna zapadna stijena Bobotova Kuka kraljuje nad ovim čudnim krajem, nad tom Škrkom, divljom i mrkom, a u isti mah tako dragom. Još kad čovjek s visokih snježanika u komovima sađe na široke dolove Dobroga Dola, ove sunčane planine na južnom pobočju Durmitorskom, pa kad na prisoju, u toplom uzduhu, osjeti dah nedalekoga mora, tada uistinu spozna da je Durmitor vrlo lijep i vrijedan svakoga napora.

Doista, kad čovjek jednom upozna te daleke naše strane — naše Dinarske Planine, pa kad se vrati opet u grad, u svoj svakidašnji život, onda za dugih zimskih večeri osjeća, da je zavolio te gorde naše planine, koje ga uvijek nanovo zovu i nanovo vabe.

M. Debelakova:

Komna*

I.

V davnih, davnih časih... Gozdovi visokih košatih macesnov so šumeli. Preko sočnih planinskih travnikov je ponosno korakal gospodar Komne — Zlatorog. Cvetoča pobočja so se solnčila v večnem prazniku — odsev bajnega bogastva v blestečem vrhu Bogatina. A prišla je kletev človeške pohlepnosti nad rajski vrt Julijskih gora... V davnih, davnih časih! —

* Članek je bil izročen literarnemu odseku SPD.

Zapuščena je visoka planota Komne, podobna ogromni kameniti pustinji. Planine se mirijo,* visoki gozdovi so posekani. Kar je pustil vandal človek, je uničila neusmiljeno velika vojna.

Sedaj leži Komna samotno ob obljudeni turistični poti Zajezerske doline.

A vendarle oživi vsako leto ponovno Zlatorogovo kraljestvo. Ko pride zima, ki odene goloto skal z lesketajočim plaščem, oživi Komna v bajni lepoti, ki zasenči zlati zaklad Bogatina.

*

Prvikrat sem prišla na Komno pred šestimi leti. Videla sem ogromno belo planoto, polno lepih dolin in kont, obdano od lepo oblikovanih vrhov. Takoj sem jo brezmejno vzljubila. Vzbudilo se mi je hrepenenje: poznati to samotno planoto, prehoditi vsako dolino in povzpeti se na vsak njen vrh. Šla sem preko Planine na Kraju in doline Gracije na Bogatin. A to je le mal, neznaten del velike Komne. Planine so porušene in v slabem stanju, tako da za daljše bivanje ni bilo bivališča. —

Dve leti kasneje sem bila po težki operaciji potrebna rekonvalescence v samotni in miru. Hotela sem v gore, a kam? Hrepenenje po Komni je postalo neutešljivo. Pisala sem lastniku lovske kočice na Vrhéh. Odgovoril mi je, da mi stavlja kočico na razpolago, a le s čuvajem-lovcem. Midva se sicer dobro razumeva, a hotela sem biti sama. S tem je odpadlo edino udobno bivališče na Komni. Ostale so le še borne planinske kočice. Po nasvetu znanca sem se odločila za planino Govnjačev.

Brašno za mesec dni sem spravila v kovček in obvestila tovariše. Vlado je vzel teden dni dopusta, Edo in Mirko sta imela le dva dni časa.

*

Zarano smo odšli iz »Zlatoroga«. Tovariši in nosač so bili težko obloženi. Jaz žalibog nisem mogla mnogo nositi, ker sem morala štediti z močmi, da sem mogla prispeti na cilj. Neskončno dolge so bile serpentine — ostanki vojne. Takrat in tudi kasneje sem jih štela, a dolgo nisem vedela točnega števila: petdeset do štiriinpetdeset.

Počivali smo pri lovski kočici Na Vrhéh. Pot nas je vodila dalje v Konto pod Izpico in preko njenega hrbta v dolino Govnjačev.

Mala, borna pastirska kočica, ki mi je bila dana na razpolago za to in vse prihodnje zime, je bila polna snega. Pozno v noč smo popravljali in snažili kočico.

Prišla je moja prva noč na Govnjačih. Vso noč je plapolal ogenj na odprtem ognjišču, mraz je neusmiljeno pritiskal.

Z dnevom je odšel nosač, tovariši pa so popravljali kočico. Popoldne je odšel Mirko z obljudbo, da se vrne v treh tednih, zvečer pa je tudi

* mir loses Gestein, miriti se sich mit Iosem Gestein bedecken.

Edo odhitel v dolino. Z Vladom sva drugo noč razmeroma dobro spala, ker je začelo snežiti in je mraz popustil. Mene sploh ni zeblo. Kako neki? Saj sem imela toplo spalno vrečo in dve odeji, poleg tega sem bila dobro oblečena.

Sledili so dnevi snežnega meteža.

Edo je prišel za en dan in prinesel brašna. Ponoči je odšel v neprodirno meglo. Ko se je svital dan, smo zaslišali njegove klice. Zašel je. Vlado mu je pomagal najti smučino k lovski koči. Táka je Komna, zimska Komna v megli, kjer se najboljši poznavalec te planote more zanesti le na instinkt ali kompas.

Pred kočjo se je pojavil mal, sestradan ščinkovec. Vse, kar sem mu nadrobila, mu je izborno teknilo.

Drugi dan je odšel Vlado domov.

*

Deset dolgih dni je snežilo! Koča je bila pokrita z debelo plastjo snega in do vrat sem imela rov. Bila je sedaj dokaj toplejša, a vendar je ostala temperatura trdovratno pod ničlo.

Poseben je občutek, ko veš, da ure in ure daleč ni žive duše, da si edino človeško bitje v tej ogromni beli pustinji. Pollaščalo se me je neugodje, ker sem bila primorana čepeti dan na dan v koči. Tako željna sem bila solnca!

V veliko veselje mi je bil mali ščinkovec. Stanoval je v bližnji polpodrti koči. Na moj klic je z nagnjeno glavo priskakljal po snežnih stopnicah rova na prag in v kočjo. V teku dni se je mršavi ptiček izpremenil v pernato žogo. Da, oba sva si opomogla, ščinkovec in jaz. Jedel je vse, le špagetov ni maral, ker so mu bili predolgi. Togotno je otepal z njimi ter požiral, požiral, špagetov pa ni hotelo biti konec. S svojimi zvedavimi očki me je žalostno pogledal, češ: »Tako nemo-goče dolgo glisto mi nudiš.« Rešila sem ga iz mučnega položaja in zadovoljno je skočil na klop, kjer se je zahvaljeval s svojim »ščink, ščink!«. Ko sem pela s spremljavo kitare, je v taktu skakal po koči in čivkal, da sem se mu morala od srca nasmejati. O, bila sva si dobra prijateljca!

Mrzlemu dnevu je sledila topla, mirna noč. Zjutraj so grmeli s pobočij plazovi. Pripela sem smuči in odšla po dolini. Plaz za plazom je bobnel v dolino. Stala sem ko prikovana in gledala, gledala. Komna se je prebudila iz zimskega sna. Pomlad je bila v zraku, zazdelo se mi je, da slišim med bobnenjem plazov zvonjenje velikonočnega zvoná.

Opoldne je vse utihnilo. Odšla sem proti domu. Popoldne pa je z grebenov zapihal močan veter in z nočjo narastel v vihar.

Iz prvega sna me je zbudilo oglušujoče bobnenje. Plaz! Sedla sem in bulila v temo. Koče so sicer na varnem, a stare so in polpodrte. Bobnenje je prenehalo in zopet je vihar tuleč divjal preko koče. Za-

škripalo je v tramovju, zaječalo v noči, pošastno in grozno . . . Vstala sem in zakurila. Nepremično sem sedela ob ognju in poslušala v noč.

Veter mi je zanašal sneg in dim v oči in lica skozi odprtino v strehi. Ob ognju je bilo prijetno toplo. Polagala sem polena v plamen in gledala, kako švigajo zublji okrog nove hrane. Ogenj je prasketal, minevale so ure. Še enkrat se je zazibala kočja pod silo viharja, tesnobno je zaječalo v tramovju in vihar je popustil. Pri ognju sem zadremala, glava je zdrsnila na kolena, zavladala je tišina. Ko me je mraz prebudil, je bil dan.

Stopila sem pred kočjo, a takoj zaprla oči ob toliki svetlobi. Nebo je bilo temnomodro, solnce je sijalo, vse se je odelo v praznično odejo. Da, bil je praznik, veliki praznik Komne! Vesela sem gazila globok pršič in klicala svojega malega ščinkovca. A ko sem stopila izza vogala staje, sem zagledala kočjo svojega malega prijatelja podrti. Hitela sem tja in zlezla v podrtijo. Klicala sem in klicala. Zaman je bilo vse iskanje med tramovjem. Viharna noč ga je vzela, njegovo drobno telesce je bilo pokopano pod razvalinami. Solze so mi tičale v grlu, ko sem skozi lesketajočo se krasoto gazila h kočji.

In tako dobre stvari so te čakale, moj mali, drobni prijatelj!

Prvi solnčni dan na Komni. Minul je ko dah, prava solnčna pesem! Hodila sem okrog in občudovala. Solnce mi je vrnilo veselje in potolažilo žalost za mojim ščinkovcem.

Popoldne sem odšla na Ispico. Na zahodu in severu so se vrstili v dolgi svetli vrsti vrhovi Komne.

Bajno lepi so bili ti vrhovi, ki jih nisem poznala.

Povrnem se, obhodim vse vrhove in grebene! Čutim, da se zdravje vrača. Pri tebi, Komna, sem ozdravela, k tebi, Komna, se zopet vrnem.

Solnce je izginilo za Mahavčkom. Smučiči so komaj slišno brzele po pršiču. V vriskajočih lokih sem hitela proti domu ter zapuščala temno-vijoličasto smučino.

Dva dni kasneje je prišel Edo. Odšla sva na Bogatin. V sestopu sva sledila Dolnikom. V pojočem smuku sva prispela na Govnjače.

Pred kočjo je ležal v solncu Vlado.

Zvečer je prišel Mirko.

Samotnih dni na Komni je bilo kraj. Zadnji dan sem si v slovo zvila nogo. Šepava sem zapustila Komno, a moja ljubezen do nje je postala neizmerna.

(Konec prih.)

Štirideset let z nahrbtnikom

(Dalje.)

VIII.

Ko se je stoletje obračalo, sem prišel v svoj rojstni kraj I d r i j o. Moje amaterstvo se je preokrenilo; kolesarstvo je stopilo v ozadje: pač sem prevozil progo Črni Vrh—Gorica—Sv. Lucija—Idrija in Sv. Lucija—Podbrdo—Škofja Loka—Žiri, poleg manjših tur; toda v splošnem ondotno kolesarjenje ni zabava, pač pa vežbanje sil, vztrajnosti in spretnosti. Aparat se je preselil v rudnik, kjer sem z dovoljenjem ravnateljstva dosegel lepe uspehe. Tudi lepa panorama mesta samega raz skalo nad Golijevo vilo se mi je posrečila. Glavno udejstvovanje pa so bile gozdne poti po širni okolici, kar sem popisal v Pl. V. 1927. P l a n i n e c na teh potih ne srečuje triglavskega skala (deloma tudi!), pač pa hodi po srednjevisokih gorah, ki mu nudijo dovolj veselega in poučnega opazovanja. Strokovno izkoriščanje gozdov, posebne vrste flora (Scopolia, kačja smreka), zlasti pa geološko zamotane razmere rudnika samega, zanimajo vsakogar, četudi ne spada med strokovnjake. Naselitvenost ondotnih krajev razlaga stoletni način naseljevanja. Stari Kelti niso živeli v strnjenih vaseh, temveč po osamljenih kmetijah; ta način opazujemo še dandanes, ker so ga prodirajoči Slovenci neizpremenjeno prevzeli. Ljudje imajo svoja posestva po vrhovih gora, ker so bolj solnčna, a tudi bolj ravna. Na Vojskem so imeli (Škratovišče) še pred nekaj desetletji velike, strnjene komplekse, ki bi jih ne pričakoval v takih krajih. Pobočja so strma, doline ob vodah močvirne. Zato so ondi stali in stoje deloma še dandanes le neznatni mlini; njim so sledile žage; p r a v i h selišč pa ni bilo. Današnje vasi po dolinah so plod tujega priseljenišva (Nemcev, Italijanov), ki so iskali rudo: železo, baker, živo srebro. Tako so se tudi v prvi vrsti potujčile doline ob vodi; vrhovi so ostali prvotno-keltski (iz česar bi razlagal visoki stas naših gorjanov), pozneje prvotno-slovanski do današnjega dne. Potujčevanje je ustavil v XIX. stoletju domači odpor kmetškega prebivalstva in ga ustavlja še dandanes. Pa tudi bistre hribovske glave, ki se hitro poprimejo rokodelstva in obrti, rijejo v industrijska selišča kot delavci, pazniki, polagoma kot uradniki.

Zadržuje pa to udejstvovanje pomanjkanje lastnega denarja in deloma tudi pomanjkanje veselja do samostojnega podjetništva: ob tujem vodstvu uspevajo dobro, ob lastnem pa večkrat omagajo, ker jim manjka širšega vpogleda. Idrija, Železniki, Kropa, Tržič, Borovlje, Hüttenberg (na Koroškem) in cela vrsta podobnih, so tujcem omogočali prodiranje s severa; Gorica, Tolmin, Bovec, Čedad, Rezija, boj med graščino in magistratom v Istri, so omogočali prodiranje z j u g a.

Na drugi strani so Št. Vid na Glini, Velikovec, Kranj, Novo Mesto (»Rudolfovo«), Karlovec tipalke prodiranju na Balkan. — Primerjaj Dolgo Brdo v Srbiji!

IX.

Javornik* nad Črnim Vrhom 1240 m, Goljak nad Ajdovščino 1495 m, Jelenek nad Faro pri Idriji 1100 m so markantne točke Idrijske okolice, ki nam kažejo, da je bil prvotni (morski) svet primeroma raven. Kakor pa je odtekala morska voda, tako so jeli glodati vodotoki poznejše doline; za Idrijo je bilo značilno, da se je pri Podroteji (Podrtiji) obrnila proti severu, ker se ni mogla nagniti proti Colu. Severna pot ji je bila najbrž zato priročnejša, ker je Idrijski kotel obstal že pred njo; jarek Idrije je voda do Soče šele pozneje zglodala po velikem ovinku. Imenovani kotel pa je nastal ob izpuhtevanju žvepla in živega srebra, o čemer smo govorili v članku »Še eno o Pleši in Peci«. (Vide Pl. V. 1929.)

Znamenite so v Idriji ceste, zlasti kdor pozna njih zgodovino. Stara cesta čez Veharšče na Vrhniko z odcepkom v Sovratec in na Žiri; Zala proti Godoviču; Ključi na Črni Vrh. Poleg tega po Strugu na Vojsko in v Kanomljo. Te prometne žile niso nikakor dolgočasne, temveč obujajo spomine na vsakem ovinku. O stari cesti na Vrhniko in o Zali bi mogel napisati povsem monografijo. Manj pripravna je cesta čez Razpotje (razvodje Jadranskega in Črnega morja) na Žiri; lepa je ob vodi na Tolminsko. — Vse te proge uporablja planinec pri svojih potovanjih kot priključke ali zaključke.

Zanimajo ga sledi rudarstva, zapuščeni rovi, ker so železno rudo iskali že pred živim srebrom. Prijatelj strmin naj stopi na Šlosarjeve Robe — bo prav zadovoljen; ali na Jelenek od Idrije gori, po robovih nad Putrihovimi Klavžami; tudi v Kanomlji in po Strugu je nekaj lepih strmin. Pisec jih ne priporoča le, temveč jih je tudi dovrševal.** Idrijski hribi hočejo zdravega človeka. Zlasti prijetne pa so z mahom porasle, zapuščene gozdne poti in steze. Pokrajina s t a r e e r u p c i j e, i z s u š e n o m o r j e, p r e v l e č e n o s f l o r o!

Ker je Idrija na robu Krasa, je najti tudi jame (v Ledinah), a jih ni primerjati s kraškimi, ker tukaj je škriljavec, na Krasu je apnenec.

Vse te ture so mi zbujale misel, naj bi šel še dalje: na Triglav, Grintavce . . . , a ni bilo prilike. Zato sem si jo naredil z upokojitvijo; kajti napredovanje je bilo tedaj počasno: deset let sem delal na enem stolu. Poleg tega sem želel ostati v rojstnem kraju, ker sem leto za letom spoznaval, kako visoka bremena naši ljudje mirno prenašajo, a kako lahkomišljeno jih odločilni krogi uporabljajo. Krepko sem po-

* Na Javornik sem šel dostikrat tudi z aparatom; nekoč celo — brez plošč. Razne abderite je moj tornister na hrbtu posebno zabaval.

** Vse te skale so izsušeni tolmini nekdanjih zalivov in prelivov.

segel vmes, a tudi sprožil dolge in kratke jezike, ostra in topa peresa. Toda šel sem svoja pota, kakor hodi planinec po svoje med skalami: če je za menoj ropotalo kamenje, se nisem brigal! Kogar je oplazilo, se je sam potipal; mene ni bolelo: kdor jo je dobil, jo je zaslužil.

Ko sem jel prostovoljno razpolagati sam s seboj, sem članke razleknil in nastopil drugi, obširnejši del svojega, planinstvu posvečenega časa, od l. 1907. dalje.

X.

Planinstvo za poletno razvedrilo so pričeli gojiti najprej Angleži; središče je postala Švica okoli Berna in Tirolsko v dolini Zillertal, kjer so že v 9. stoletju dokazano živeli Slovenci-drvarji, h katerim so prihajali bavarski misijonarji. Prebivalstvo Švice in Tirolskega izprva ni razumelo važnega pomena in med l. 1850.—1870. je po vseh — tedaj še redkih — ilustrovanih listih in koledarjih mrgolelo zabavljic na Angleže, predvsem lorde, ki so redno poleti prihajali na evropsko planinsko ozemlje. Prebivalstvo po naših Alpah je tedaj živelo pomešano, kakor živi še dandanes na Balkanu. Slovanski živelj je globoko proti zahodu živel po gozdovih od gozdarstva, rudarstva, ali dela pri cestah, rekah in podobnem. Italijan je kot trgovec krošnjarij proti severu in vzhodu, kot zidar delal poleti. Nemci pa so bili lovci in predvsem praktični mlekarji in sirarji, ker so gonili živino poleti na planine. Poznejše železnice so promet poživile in življenje pocenile; tačas so se planinstva najbolj poprijeli pisarničarji iz Nemčije, ki so po zgledu svojega plemstva dopuste in počitnice preživljali na deželi, zlasti v gorah. Okoli 1880. je bilo planinstvo v imenovanih krajih že precej razvito: po vseh primernih vaseh so imeli poleti nekaj družin. Ceste so bile obljudene s peči.

Pri nas so med l. 1870.—1880. jeli prihajati Italijani v Kranjsko Goro, posamezne družine pa z Dunaja in manjših kronovinskih mest. Vsi ti izletniki so hodili na planine iskat svežega zraka, tečne hrane in miru. Pri mleku in moki so poplasknili mestne pogrete ostanke jedi in pijače in osvežili telo, ki je sicer leto in dan ždelo v zadohlem razredu ali pri oknu pisalne mize.

Polagoma je prebivalstvo spoznavalo praktično stran planinstva. Jeli so se brigati za boljšo oskrbo, boljše ceste in primernejše cene. Planinstvo se je izpremenilo v — turistiko; kajti potniki so hodili nele po planinah, temveč so ostajali tudi nižje doli ter so se zanimali za prosvetne posebnosti dolincev: cerkve, spomenike, tesni, slapove, graščine in druga važna poslopja.

Iz teh razmer so se razvila letovišča, razvijala se je udobnost; marsikateri kraj je postal shajališče plemstva (Gastein), bogatega trgovstva (Meran) ali parlamentarcev. Prvotni pomen je izginil,

oziroma, pomaknil se je višje: da bi zadobil svoj mir in ohranil svoje posebnosti, se je planinec dvignil med skale, kamor ni mogel vsakdo za njim. Tedaj so pričeli »odkrivati« od l. 1890. dalje razne tesni, vršace, stene, prelaze in Evropejec se je v turistiko tako oživel, da bi brez njega ne imeli pogorske vojne. Svetovna vojna v Alpah do najvišjih višin je bila plod razvijajoče se turistike; do tedaj so se vojskovali le po ravninah.

Vse te čase sta odločevala po Vzhodnih in Osrednjih Alpah v prvi vrsti Nemeč in Anglež; drugi narodi so imeli le posameznike. Francozi niso prihajali; kajti od l. 1870. dalje sta viseli v zraku besedi: *r e v a n ž a i n o b r a m b a*, do l. 1914., ko je počila prva puška v gorah. V XX. stoletju je turistika postala potrebnost iz *m u č e n e g a č l o v e k a*, povojne posledice jo v razvoju zadržujejo.

(Dalje prih.)

Obzor in društvene vesti

Rudolf Badjura: Smuška terminologija. Druga pomnožena in izpopolnjena izdaja. (Ljubljana 1932.) Samozaložba. Din 8'—. — Ta lična, 18 strani obsegajoča žepna knjižica je nov dokaz izredne marljivosti in stvarne vnetosti našega potopisnega in besednega zakladonosca g. Badjura. Koliko materijala je v knjižici zbranega, moreš presoditi, ko vidiš, da je število izrazov te »smuške terminologije« naraslo na ravno 500 temeljnih značnic, ki pa obsegajo pod glavno besedo večkrat še vrsto sorodnic, sličnic in skupinskih zvez. To snov je g. pisatelj vestno zbiral med ljudstvom, kjer je znal govor napeljati tako, da so mu izkušeni ljudje (le k njim se je zatekal), neprisiljeno in brez sugestije po književnem jeziku, dajali prave, neskarjene odgovore. V uvodnem odstavku se g. Badjura energično postavi po robu proti vedno večji ohlapnosti naših mnogo pišočih peresarjev glede čistoče in domačnosti našega jezika; zbirka njegovih izrazov je zato v praksi protest proti tujstvu, umetničenju ali pa nemarnosti v slovenskem izrazoslovju.

Knjižico imej torej v rokah prav tako sportnik kakor jezikoslovec in pisatelj. — V mnogih posameznih trditvah še seveda ni izrečena končna odločitev. Pisatelj sam pove (str. 3), da njegovo delo še ni popolno; zato prosi smučarje in planince, naj mu sporočijo, ako kje kaj lepega čujejo: tako se bo zbirka izpopolnjevala.

Podrobno se bo s knjižico pečal veččak, ki nam je obljubil svoje ocenjevalno poročilo. Praksa bo potem odločila, kateri izrazi bodo v spornih slučajih prodrli. Vobče ni priporočljivo, da bi odrivali izraze, ki so že udomačeni, z novimi, ki morda niso kaj boljši ali jim je novi pojem treba šele privcepiti. »Dile«, oziroma »dilce«, so že popularne; g. Badjura zahteva »ploh«, češ da so »dilce« nemškega izvora. Če pa priporoča »ploh«, je nas speljal iz dežja pod kap, ker je »ploh« prav tako in za uho še bolj nemški. In »ploh« pri nas že pomeni nekaj čisto drugega.

Pa to so malenkosti. Gosp. Badjura je dal veliko pobudo; slediti mu je treba.

Dr. J. T.

Blagoslovitev planinske opreme. — Sv. oče Pius XI. je med obredne molitve uvrstil poseben obrazec za blagoslovitev gorskih palic, cepina in vrvi. Pri tem blagoslavljanju kliče molitev na pomoč bl. Bernarda Mentzona, zavetnika alpskih prebivalcev in hribolazcev, ki naj jih varuje pred nesrečo in jim pomaga, da se bodo povzpeli tudi do hriba večne domovine. (Po »Glasniku presv. Srca Jezusovega«, 1932., štev. 3, stran 88).

J.

»Planinski ples« v Mariboru. — Dne 1. februarja je Mariborska podružnica SPD, z ozirom na vsestransko krizo, priredila v vseh prostorih dvorane pivovarne »Union« samo »planinski večer« (ne: ples, dasi se je seveda tudi plesalo). S tem geslom se je označila preprostost zabavnega zbora planincev in prijateljev planinstva; ž njim se je tudi res dosegla topla, prijetna domačnost, ki je hitro objela vse navzoče. Bilo jih je mnogo, zelo mnogo; ob tem prijetnem »večeru« so pozabili na vse zunanje krize, a so pripomogli reševati krizo, ki bi mogla zadeni Ribniško kočo, v katere prid prireja Mariborska podružnica svoje planinske plese; ta namen je tudi to leto posvetil običajno sredstvo. In res so si graditelji Ribniške koče precej okrepili svoj gradbeni fond.

Triglavske podružnice SPD (Dovje) redni letni občni zbor se je vršil 31. januarja t. l. Osrednji Odbor in Jeseniško podružnico je zastopal g. Šetinc. Namestnik nadzornika g. Pučnik se je opravičil.

Načelnik se je uvodoma spomnil umrlih članov in je orisal delo odbora v preteklem letu. Članstvo podružnice (70) je občutno padlo, ker je bila ukinjena polovična vožnja. Za razvoj planinstva v Karavankah je precejšnja ovira zastraženost meje po vojakih graničarjih. — Popravile so se markacije potov skozi Mlinco in Kepo in Rožco do meje Jeseniške in Kranjskogorske podružnice.

Podružnično premoženje znaša 16.938'87 Din. Pregledovalca računov sta našla knjige v redu, blagajniku in odboru se je izrekla zaupnica.

Za delegata pri skupščini Osrednjega društva sta bila izvoljena gg. Se rajnik in Potočnik. Ker je računski pregledovalec g. Rebolj odstopil, je bila na njegovo mesto izvoljena gdč. Rabič Minca.

Gosp. Šetinc omenja nove članske izkaznice, katerih cena (po 6 Din) se mu zdi previsoka. Občni zbor sklene, da jih bo Triglavsko podružnica računala po 3 Din, kakor je to storila Jeseniška. Dalje omenja g. Šetinc osnutke novih pravil, na katerih bo treba še mnogo dela, da se spravijo v sklad z interesi Osrednjega društva in podružnic. Odobrava stališče Osrednjega Odbora radi gradnje koč in markiranja potov. Na koncu svojih izvajanj želi, da bi med Jeseniško in Triglavsko podružnico vedno vladali dobri sosedni odnošaji. — Občni zbor je sprejel izvajanja g. Šetince z odobravanjem.

Ker podružnica nima dovolj sredstev za postavitve svoje koče v Mlinci, se bo s tukajšnjo »Zemljiško zajednico« skušal doseči sporazum za soporabo planšarskega stana, ki ga bo v doglednem času gradila na Rožci.

Gorjanske podružnice SPD III. občni zbor se je vršil ob polnoštevilni udeležbi članstva dne 2. februarja t. l. Namesto zadržanega predsednika g. J a n a je zbor vodil podpredsednik g. O g r i s. Nadzornik g. P u č n i k se je brzojavno opravičil. Po pozdravnem nagovoru g. Ogrisa je g. Šetinc govoril informativno o pomenu, vlogi in o aktualnih nalogah SPD vobče ter posebe naše podružnice. O delovanju v preteklem letu je splošno poročal v svojem dopisu preds. J a n, podrobno pa t a j n i k g. Z i m a. Največ dela, tudi neprilik, je bilo s kočo pri Mrzlem Studencu, ki jo je podružnica vzela v najem od g. Zajca. V načrtu je bila naprava pešpoti v Konjščico, a se zaradi raznih ovir ni mogla izvršiti. V mislih ima podružnica tudi zgradbo lastne planinske koče, ki je zanjo bil namenjen svet v Kranjski dolini; g. Čundrič je za kočo oskrbel načrt, preko načrta pa podružnica ni mogla priti. Dobro uspešno veselico je podružnica priredila v Pokljuški luknji ob obletnici otvoritve galerij Nj. Vis. kraljeviča Andreja. Novo in veliko polje delovanja se je otvorilo z ustanovitvijo odseka za raziskavanje jam; krasote podzemskega sveta v teh krajih so še nerazkrite, a so tolike, da bodo lahko dosegle svetovni sloves in bodo podprle tujski promet. Ker smo neposredni sosedje Bleda, moramo vse storiti, kar

privablja ter zanima in veže tujca. Članov šteje podružnica 60; pripomniti pa je, da se članarina neredno plačuje, zlasti ker so društveniki nevoljni, da so se jim skrčile železniške ugodnosti.

Po blagajniškem poročilu je imela podružnica dohodkov Din 40.566'40, izdatkov Din 39.395'35, torej prebitok Din 1171'05. Blagajna je v popolnem redu.

Pri volitvah je bil ob živahnem pritrjevanju društvenikov izvoljen za predsednika g. P. Čundrič; za odbornike pa gg. Zima, Pocr, Ogris, Hodovernik, Kunstelj, Jan Fran, Poklukar, Klinar, Jan Vinko.

Med slučajnostmi poudarja g. Zima kot stvarno in moralično dolžnost članov, da nosijo društveni znak in da so naročniki društvenega glasila »Planinskega Vestnika«.

Naše slike. — 1.) Na prilogi: Pozimi na Rjavini. Kdor se bliža Julijskim Alpam skozi Savsko dolino, mora postati pozoren na dolg gorski hrbet vzhodno od Triglava. In čim bolj se jim približuje, tem bolj stopa v ospredje ta gora, tako da se zdi človeku gori v Dolini, da je po višini in mogočnosti prava tovarišica Triglava, čeprav je v resnici za dobrih 400 m nižja. Ta hrbet je Rjavina, v vsakem pogledu tipična gora Julijskih Alp. S severne strani odklanjajoča s svojimi skalnatimi stolpi in strmimi stenami in prav s tem odklanjanjem vabeča plezalca, ki se mu hoče drznih in težkih pristopov, od juga sem pa položna brežina, ki vsaj v gotovih smereh ne dela nobenih težav. Zaradi svoje višine (2457 m) in zaradi svojih položnih rebri na južni strani je Rjavina kakor namenjena za snežniške zimske ture. Seve, da ne bo nesporazumov, izprehod ni Rjavina niti poleti, kam šele pozimi. Kdor pristopa pozimi na njen vrh, se mora pač do dobrega ogledati in zlasti vpoštevati kakovost snega ter možnost in nevarnost plazov. Potem pa doživi pri ugodnem vremenu vse, kar dela gore pozimi tako mikavne: bleščeče, žgoče solnce nad vrhovi, ogrnjenimi v plašče iz srebrnih kristalov, a v dolinah morje megle in hladu.

Naša slika nam prikazuje Rjavino prav šolsko nazorno: položni jug, strmi sever, na grebenu seve velika opast, ki jo pristopivši gorohodniki, kakor se vidi, čisto pravilno vpoštevajo. M.

2.) V besedilu: Čafa Preslopit u Bjeličju (Prokletije) (str. 51). — U stijenama Studenaca u Volujaku (str. 53).

VSEBINA: Janko Mlakar: **Po zaznamenovanih potih** (str. 45). — Dr. B. Gušić: **Dinarske Planine** (str. 47). — M. Debelakova: **Komna** (str. 55). — Jožef Zazula: **Štirideset let z nahrbtnikom** (str. 59). — **Obzor in društvene vesti:** Rudolf Badjura, Smuška terminologija. Blagoslovitev planinske opreme (str. 62). Planinski ples v Mariboru. Občni zbor Triglavske podružnice SPD. Občni zbor Gorjanske podružnice SPD (str. 63). Naše slike (str. 64).

Za uredništvo odgovarja: Janko Mlakar, profesor v Ljubljani. — Izdajatelj: Slovensko Planinsko Društvo v Ljubljani; njegov predstavnik je dr. Josip Pretnar, tajnik TOI v Ljubljani. — Tisk tiskarne Makso Hrovatin v Ljubljani. (Priloge slik tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.)

»Planinski Vestnik« izhaja 12krat na leto in stane v tuzemstvu za celo leto Din 40—, za inozemstvo Din 60—. — Naroča, plačuje, reklamira se pri Osrednjem Odboru SPD v Ljubljani. Rokopisi, sploh spisi in poročila za natis se pošiljajo na naslov: Dr. Josip Tomižšek, gimn. ravnatelj v Mariboru.

Po zimi na Rjavini

Fot. Tavčar Ivan